

JOSEPH CONRAD

KARANLIĞIN
YÜREĞİ

Çeviri: ERHUN YÜCESOY

JOSEPH CONRAD
KARANLIĞIN
YÜREĞİ

Heart of Darkness, Joseph Conrad

© 2011, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2011

7. basım: Şubat 2018, İstanbul

Bu kitabın 7. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Seçkin Selvi

Kapak uygulama: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Arı Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 31900

ISBN 978-975-07-1349-1

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750713491

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

JOSEPH CONRAD
KARANLIĞIN
YÜREĞİ

UZUN ÖYKÜ

İngilizce aslından çeviren

Erhun Yücesoy

Joseph Conrad'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Üç Deniz Öyküsü, 2010

Narcissus'un Zencisi, 2013

Muhbir, 2014

Lord Jim, 2015

JOSEPH CONRAD, vatansever ve soylu bir ailenin çocuğu olarak 1857 yılında Polonya'da doğdu. Babası politik oyunlar yazan bir aydındı. Polonya'daki 1863-1864 Ocak Ayaklanması'nın liderlerinden olduğu için sürgüne gönderildi. Sürgün sırasında eği ve kendisi ölünce, on bir yaşında yetim kalan Conrad dayısının yanında büyüdü. On altı yaşında Marsilya'ya giden Conrad denizci oldu ve deneyimlerini eserlerine aktardı. Denizle iç içe olan yapıtlarında insan ruhunun, görev ve onur duygularıyla hesaplaşmasını dile getirdi. En önemli yapıtları arasında, çoğu sinemaya da uyarlanmış olan *Karanlığın Yüreği* (Francis Ford Coppola / *Kıyamet*), *Lord Jim*, *Nostramo*, *Gizli Ajan*, *Batı Gözüyle*, *Talih*, *Zafer*, *Gölge Hattı*, *Maceralar Beldesi* (*Korsan*) sayılabilir. *The Mirror of the Sea*, *Memories and Impressions* (Denize Tutulan Ayna: Anılar ve İzlenimler), *Notes on my Books* (Kitaplarım Üzerine Notlar), *Last Essays* (Son Denemeler) adında anı ve deneme kitapları vardır.

ERHUN YÜCESOY, 1969'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kıbrıs'ta İngiliz Koleji'nde tamamladı. 1992'de Bilkent Üniversitesi İşletme Fakültesi'ni bitirdi. Çeşitli bankalarda kurumsal bankacılık alanında çalıştı. Bankacılığın ardından emtia ithalatı yapan şirketlerde finansman ve ithalat direktörlüğü görevlerini yürüttü. Tıp, evrim biyolojisi, sosyoloji, tarih, liderlik kuramları, moda felsefesi, edebiyat gibi farklı alanlarda on kitabı Türkçeye çeviren Yücesoy halen serbest dış ticaret danışmanlığı yapmaktadır.

İçindekiler

Önsöz	11
Karanlığın Yüreği	35
Kongo Günlüğü	161

I

Çift direkli gezi teknesi Nellie¹, yelkenlerini kıpırdatmadan demir atmış, suyun üzerinde hareketsiz bekliyordu. Nehrin akıntısı durmuş, rüzgâr az çok dinmişti ve ırmağın aşağısına doğru seyahat eden yelkenlinin, gelgitin yön değiştirmesini beklemekten başka yapacağı bir şey yoktu.

Thames'in denize açılan ağzı, sonsuz bir suyolunun başlangıcı gibi önümüzde uzanıyordu. Ufukta, deniz ve gökyüzü, aralarındaki çizgi kaybolmuşçasına kaynaşmış, akıntıyla sürüklenen teknelerin güneşten kararmış yelkenleri, verniklenmiş serenlerinin parlaklığıyla, ışıltılı bir boşlukta, sivri uçları dimdik duran kıpırtısız kızıl branda kümelerini andırıyorlardı. Giderek gözden kaybolan bir düzlükte denize doğru uzanan alçak kıyıların üzerinde hafif puslu bir hava asılı kalmıştı. Gravesend'in² üzerindeki hava kararmış ve daha da gerilerde, dünyanın en

1. Conrad'ın arkadaşı George Fountaine Weare Hope'un (1854-1930) sahibi olduğu küçük teknenin ismidir. Hope, Conrad'ın birkaç kez Thames Nehri'nin ağzında birlikte geziye çıktığı eski bir denizci ve firma yöneticisidir. Hope, 1889-1892 yılları arasında Nellie'nin sahibiydi, Conrad'ın İngiltere'de olmadığı dönemler göz önünde bulundurulursa, bu gezintiler 1891 yılında gerçekleşti.

2. Thames Nehri'nin güney kıyısında, Tilbury Tersaneleri'nin karşısında ve Londra'nın yaklaşık 20 mil (32 km) doğusunda yer alan bir liman şehri.

büyük, en görkemli kentinin üzerinde, hüzünlü bir matem yoğunluğunda, adeta derin düşüncelere dalmışçasına hareketsiz kalmıştı.

Bizi ağırlayan Şirketlerin Yöneticisi aynı zamanda kaptanımızdı. Pruvada durup gözlerini denize diktiği sırada, dördümüz¹ sevecen hislerle sırtına bakıyorduk. Tüm nehrin üzerinde, onun kadar denize ve denizciliğe yakışan biri yoktu. Bir kılavuzu andırıyordu; bu da bir denizcinin gözünde güvenilirliğin simgesi demektir. Yaptığı işin ilerdeki aydınlık nehir ağzında değil de, sırtını çevirdiği kasvetli ve durgun karanlığın içinde olduğuna inanmak zordu.

Daha önce de bir yerlerde bahsettiğim gibi, aramızda denizin yarattığı bir bağ vardı. Uzun ayrılık dönemlerinde bu bağ gönüllerimizi bir arada tutmuş ve yanı sıra birbirimizi, anlattığımız hikâyelere –hatta inançlarımızı– karşı hoşgörölü kılmıştı. Eski dostların arasında en iyisi olan Avukat, yaşının getirdiği kıdem ve sahip olduğu birçok erdem sayesinde güvertedeki tek yastığı sahiplenmiş ve teknedeki tek halının üzerine uzanmıştı. Muhasebeci daha şimdiden bir domino kutusu çıkarmış ve kutunun içindeki kemikten taşlarla² bir mimar titizliğiyle oynayıp çeşitli şekiller yapmaya başlamıştı. Marlow bağdaş kurmuş vaziyette gemi direğine sırtını yaslamıştı. Cildi soluk ve avurtları çökmüş; sırtı dik halde, çilekeş bir keşiş gibi kolları sarkmış, avuçlarını gökyüzüne açan

1. Burada Conrad, arkadaşları Hope, Edward Garner Mears (1857-1936), bir et satıcısı ve bir muhasebeci olan William Brock Keen (1861-1941) ile 1891 yılında Thames Nehri'nde çıktığı keyifli bir gezintiyi hatırlar. Keen dışında, diğer herkes eski denizcilerdi ve 1870'lerde, farklı zamanlarda Duke of Sutherland gemisiyle yolculuk yapmışlardı.

2. Domino oyununda bilindik bir terim olan kemik taşlar, o dönemde genellikle beyaz fildişinden imal ediliyor ve üzerine siyah noktalar koyuluyordu.

bir tanrı heykelciğini andırıyordu.¹ Yönetici, demirin sağlam yerde durduğundan ve sürüklenmediğinden emin olunca, geminin kıçına doğru gelip aramıza oturdu. Tembel tembel kısa bir sohbet yaptık. Ardından teknenin güvertesine sessizlik hâkim oldu. Her nedense domino oynamaya başlamamıştık. Düşünceliydik ve canımız sakın sakın ortalığı süzmekten başka bir şey çekmiyordu. Gün, dingin ve mükemmel bir parlaklığın içinde batıyordu. Su, huzurlu ve yatışmışçasına parlıyordu. Üzerinde tek bir nokta bile olmayan gökyüzü, yumuşak, lekesiz bir ışık kaynağıydı; Essex bataklıklarının üzerine çöküp kalan sis, iç bölgelerde ağaçlı tepelerden sarkıp basık kıyıları perdeleyen şeffaf ve ışıltılı kumaşları andırıyordu. Yalnızca batıdaki daha yüksek tepelerde çöküp kalan loşluk, sanki yaklaşan güneşe öfkelenirmiş gibi her geçen dakika daha kasvetli bir hale bürünüyordu.

Nihayet kavisli ve algılanması mümkün olmayan bir inişle güneş alçaldı ve parlak beyaz renkten, ışınları ve ısısı yitmiş, üzerimize çökmüş karanlığın dokunuşuyla bir anda ölüp yok olacaktı gibi bir kızılığa büründü.²

Ardından sular değişmeye başladı ve etraftaki dinginlik parlaklığını yitirip daha da derinleşti. Geniş bir coğrafyaya uzanan eski nehir, gün batarken kımıltısız duruyor, asırlar boyu kıyılarında yaşayan halka verdiği hizmetlerin ardından, dünyanın en ücra yerlerine çıkan bir suyunun vakur dinginliğinde yayılıyordu. Bu ulu nehre, bir görünüp bir daha sonsuza dek kaybolan kısa bir günün parlak renkleriyle değil, kalıcı hatıraların hey-

1. Conrad, Marlow'a, Buddha'nın meditasyon yapar gibi bağdaş kurarak lotus çiçeği üzerinde oturur vaziyette tasvir edildiği geleneksel duruşlarından birinin biraz alaylı bir benzerini yakıştırıyor.

2. Güneşin soğuması, gökyüzünü terk edip ölmesi biçimindeki bu tasvir, geç Victoria döneminin güneşin ölüm gösterisi ve daha geniş anlamda dünyanın sonu gibi, kıyamet kavramlarına düşkünlüğüne aksettirir.

betli ışıltısıyla bakıyorduk. Gerçekten de hürmet ve sevgiyle “denizi izlemiş” bir adamın, Thames’in aşağı kısımlarında geçmişin yüce ruhunu anması kadar kolay bir şey yoktur. Asla sona ermeyecek vazifesini yaparak bir ileri bir geri hareketlenen gelgit akıntısı, kimi zaman sıcak ve konforlu yuvalarına, kimi zaman da deniz savaşlarına taşıdığı adamların ve onların yolculuk ettiği gemilerin hatıralarıyla doludur. Bu akıntılar, Sir Francis Drake’den¹, Sir John Franklin’e² kadar, toplumun övünç duyduğu herkesi, soylu olsun ya da olmasın, hepsi birer deniz gezgini şövalye olan adamları tanımış ve hizmet etmişti. Bombeli yan ambarları hazinelerle dolu olarak seferden dönen ve Kraliçe Hazretleri tarafından ziyaret edilip böylece büyük efsaneden çıkıp giden Golden Hind’den, başka fetihlere doğru yol alan ve asla bir daha geri dönmeyen Erebus ve Terror’e kadar adları zamanın gecesinde ışıldayan mücevherlere benzeyen gemileri taşımış, gemileri de adamları da tanımıştı. Deptford’dan, Greenwich’den, Erith’den³ yola çıkmışlardı – serüvenciler ve göçmenler; kralın ve Borsa’daki adamların⁴ gemileri;

1. Meşhur Amiral Drake’e (1540?-1596), dünyanın etrafını Pelican (sonradan Golden Hind) adlı gemiyle ilk defa dolaşan İngiliz denizci ve İngiliz denizcilik geleneğinin kurucusu olarak atıfta bulunuluyor. 1577 yılında Plymouth’dan yola çıkan Drake, 1580’de geri döndü.

2. İngiliz deniz kâşifi John Franklin (1786-1847), Avustralya, Kuzey Kutbu ve Kanada’ya yapılan keşif gezilerine katıldı. .1845’te Kuzeybatı Geçidi’ni bulmak üzere Greenhithe’dan çıktığı talihsiz yolculukta, Franklin ve adamları, Kuzey Buz Denizi’nin ıssız sularında donup can verdiler. Aslında keşif sırasında Geçit bulunur fakat buza saplanan gemiler –The Erebus ve Terror– ancak 1859 yılında ortaya çıkarılır. 1854 yılında, hayatta kalan son gemicilerin çareyi yamyamlıkta buldukları yolundaki iddialar, kamuoyunda tartışma yarattı ve Sir Leopold McClintock’u harekete geçirerek, felaketin yaşandığı yere dönmeye teşvik etti ve “Kuzey Buz Denizi’nde Tilki’nin Yolculuğu” adlı kitabına esin kaynağı oldu.

3. Thames Nehri üzerinde, Londra’nın doğudaki banliyölerindeki tarihî limanlar.

4. Londra’daki ticaret merkezi Royal Exchange binası ve Hisse Senedi Borsası gibi kurumlarda işlem yapan tüccar, banker ve yatırımcılar.

kaptanlar, amiraller, Doğu'daki ticaret yollarının karanlık "korsan tüccarları", Doğu Hint filolarının kiralık general-leri.¹ Altın ya da şan şöret peşindekiler, hepsi ellerinde kılıç ve çoğu kez de meşale taşıyarak, nehrin akıntısından yola çıkmışlardı; bu insanlar topraktaki kudretin habercileri, kutsal ateşin kıvılcımını taşıyanlardı. O nehirdeki gelgit akıntılarında, bilinmez bir diyarın gizemlerine ne büyüklükler akmamıştır ki! İnsanların düşleri, milletler topluluğunun tohumları, filizlenen imparatorluklar.

Güneş battı, nehre karanlık çöktü ve ışıklar sahil boyunca bir bir yanmaya başladı. Bir çamur düzlüğü üzerine kurulu üç ayaklı Chapman Feneri² güçlü bir parlaklık yayıyordu. Gemilerin ışıkları suyolunun üzerinde hareket ediyorlardı – kâh aşağıya, kâh yukarı doğru akan büyük bir ışık karmaşasıydı bu. Ve daha da batıda, yüksek tepelerde, devasa kentin yeri, gün ışığında derin bir loşluk, yıldızların altında dehşetli bir parlaklık gibi gökyüzünde uğursuzca göze çarpıyordu.

Ve Marlow birdenbire sessizliği bozarak, "Burası da, dünyanın en karanlık yerlerinden biriydi," dedi.

Aramızda bir tek o, hâlâ "denizin peşinden gidiyordu". Onun hakkında söylenebilecek en kötü şey, sınıfını özümsememiş olmasıydı. Bir denizciydi ama aynı zamanda bir gezgindi; oysa birçok denizcinin –şayet bunu böyle ifade etmek doğruysa– durağan bir hayatı vardır. Sürekli evde oturmayı düşünürler ve evleri de –gemileri– hep yanlarındadır; tıpkı ülkelerinin, yani denizin hep

1. "Korsan tacirler" kaçakçılık yapan ve Doğu Hindistan Kumpanyası gibi büyük ticaret şirketlerinin sahip olduğu tekel hakları ve kraliyet imtiyazıyla ilgili yasayı çiğnemeyi âdet haline getirmiş tacirler. Doğu Hint Kumpanyası'nın kiralık "generalleri" şirketin filosunun komutanlarıydı.

2. Fener, Southend'in batısında, Thames Nehri'ndeki Canvey Adası açığındaki bir çamur düzlüğü üzerinde 1849 yılında inşa edildi.

yanlarında olması gibi. Her gemi birbirine benzer ve deniz de hep aynıdır. Çevrelerini saran manzaranın değişmezliğinde, akıp giden yabancı kıyıları, yabancı yüzleri, yaşamın değişken sınırsızlığını bir giz perdesi değil, birbirli bir cehalet örter; zira bir denizci için gizemli tek şey, hayatına giren tek metres, yazgı kadar anlaşılmaz denizdir. Geri kalanı için, iş saatlerinin ardından kıyıda bir gezinti ya da sıradan bir eğlence, koca bir kıtanın sınırlarını çözmeye yeter ve denizciler çoğunlukla bu sınırların bilinmeye değer olmadıklarını düşünürler. Denizci hikâyelerinin etkileyici bir yalınlığı vardır ve anlamları ise ceviz kabuğunu dahi doldurmaz. Fakat daha önce de söz edildiği gibi, öykü anlatma merakı bir yana, Marlow alışılagelmiş biri değildi ve ona göre hikâyenin anlamı, kabuğun içi değil, tıpkı yakıcı bir sıcaklığın, ya da ay ışığı tayfının aydınlattığı puslu haleler gibi, ortaya çıkardığı hikâyeyi sarıp sarmalayan kabuğun dışı gibiydi.

Kullandığı ifade asla şaşırtıcı değildi. Bu tam da Marlow'dan beklenecek bir sözdü ve hepimiz sessizce kabullendik. Kimse sızlanıp itiraz etme zahmetine bile girmedi; Marlow hemen ardından usulca konuşmasını sürdürdü:

“Çok eski zamanları, Romalıların buralara ilk geldikleri bin dokuz yüz yıl öncesini düşünüyordum –daha geçen gün hem de... bu nehir ne zamandan bu yana ışık saçıyor demiştiniz? Şövalyelerin döneminden beri mi? Evet, fakat bu düzlükte yayılan bir yangın gibi, bulutların arasından çakan bir şimşek gibi ışık saçıyor. Titrek bir ışığın gölgesinde yaşıyoruz – şu koca dünya dönüp durduca o ışık da uzun ömürlü olur umarım! Fakat daha dün karanlık buradaydı. Akdeniz'in sularında seyreden –ne derler ona?– zarif bir kürekli kadırganın komutanının hislerini bir düşünün; birden rotasını kuzeye çevirmesi emrediliyor; karadan hızla içeri girip Galyalılarla karşıla-

şacak; şayet okuduklarımız doğruysa, yüz lejyonerin emeğiyle –çok da becerikli adamlardır mutlaka– bir iki ayda inşa ettikleri bu gemilerden birinin komutanlığına getirilmiş. Onun burada olduğunu bir düşünsenize –dünyanın bittiği bu yerde, kurşun rengi bir deniz, duman rengi bir gök kubbe, akordeon kadar sert bir gemi, yükünde, erzak, siparişler ya da artık her ne varsa, nehirden yukarı yolculuk ediyor. Kum tepeleri, bataklıklar, ormanlar, vahşiler – medeni bir insanın yiyebileceği pek az şey var, içmek içinse Thames’in suyundan başka bir şey yok. Ne Formia şarabı ne de kıyıya çıkma izni. Bir saman yığınının içinde kaybolan iğne gibi, yabani bir ıssızlığın içinde yitip gitmiş tek tük kışlalar –soğuk, sis, fırtına, hastalık, sürgün ve nihayet ölüm– havada, suda, çalılıklarda pusuya yatmış ölüm. Herhalde burada sinekler gibi ölüyorlardı. Ama evet, o komutan başardı. Kuşkusuz gayet iyi başardı, üzerinde pek de öyle fazlaca düşünmeden hem de; sadece, belki de sonraları, şaşaalı döneminde başından geçenleri anlatıp böbürlenmek için düşünmüş olabilir. Karanlıkla yüzleşebilecek cesareti olan adamlardı onlar. Roma’da yakın tanıdıkları varsa ve berbat iklim canına okumazsa, Ravenna’daki filoya terfi etme fırsatını kollayarak keyifleniyordu belki de. Ya da toga giymiş, itibarlı genç bir Roma vatandaşını düşünün –zar oyunlarına fazla düşkün biri belki de– ters giden talihini düzeltmek umuduyla yüksek rütbeli bir memur ya da bir vergi tahsildarının, bilemedin bir tüccarın peşine takılıp gelmiş buralara. Bir bataklığa ayak basıyor, ormanlardan yürüyüp geçiyor ve içerilerde bir kışlada, etrafını kuşatan vahşiliği, hem de katıksız bir vahşiliği –ormanda, balta girmemiş ormanda, yabanıl insanların yüreğinde çalkalanan yabani hayatın gizemini– hissediyor. Böyle gizemlerin kabul törenleri de olmaz. Akıl ermez, iğrenç bir ortamın içinde yaşamak zorundadır. Bir de onu tesiri

altına almaya başlayan bir büyüü vardır bu ortamın. Tiksinti veren şeylerin büyüü, bilirsiniz. Giderek artan pişmanlıkları, kaçmaya can atmayı, çaresiz tiksintiyi, teslimi, nefreti bir düşünün.”

Bir an durakladı.

“Düşünün ki,” diye avucu dışa dönük olarak kolunu dirsek hizasından kaldırarak sürdürdü lafını; –bağdaş kurmuş haliyle, lotus çiçeğinden yoksun ve Avrupai kıyafetler içinde vaaz veren bir Buddha’nın duruşunu andıran bir görüntüsü vardı– “Düşünün ki, hiçbirimiz tam anlamıyla bu hisleri yaşayamayız. Bizi kurtaran işgüzarlık, işgüzarlığa olan düşkünlüğümüz. Aslına bakılırsa pek de üzerinde durulacak adamlar değiller. Sömürgeci falan da değiller; sanırım idarecilikleri de salt baskı kurmaktan ibaretti. Onlar fatihtiler ve bunun için sırf kaba kuvvet kullanmak yeter – bu da övünülecek bir şey değil, zira senin gücün, diğerlerinin zayıflığından kaynaklanan bir tesadüftür sadece. Sırf elde etmiş olmak için, ellerine ne geçtiyse kapıp götürdüler. Bu, zorbalıkla yapılan bir hırsızlık, büyük çaplı, ağır bir cinayetten başka bir şey değildi ve adamlar şuursuzca yapıyorlardı bu işi; karanlıkla boğuşanlara da bu yakışır. Dünyanın fethi –çoğunlukla bu, derileri bizlerden farklı ve burunları bize kıyasla biraz daha yassı insanlardan onu çalmakla aynı anlamı taşır– üzerinde fazlaca kafa yorulduğunda, pek de hoş bir şey değildir. Bunu haklı kılan tek şey, ardında yatan fikirdir; duygusal bir bahane değil, ama bir fikir; fikre özveriyile, menfaat gütmeyen duyulan inanç; kafanızda kurgulayabileceğiniz ve taparcasına önünde eğilip uğruna adak sunabileceğiniz, kurban kesebileceğiniz bir şey...”

Aniden yine duraksadı. Nehrin üzerinde alevler süzülüyordu. Küçük yeşil, kızıl ve beyaz renklerde alevler ardı sıra birbirini kovalıyor, yakalıyor, birleşiyor, birbirinin yolunu kesiyor –sonra yavaşça ya da hızla ayrılıp, da-

ğılıyorlardı. Derinleşip, iyice karanlığa boğulan gecede, büyük şehrin akışı, uykusuz ırmağın üzerinde sürüyordu. Sabırla bekleyip izlemeye devam ettik, akıntı kesilene dek yapacak başka bir şey yoktu; Marlow, ancak uzun bir sessizliğin ardından, tereddütlü bir sesle, “Benim bir zamanlar, kısa bir süreliğine tatlı su denizciliğini denediğimi hatırlarsınız sanırım,” diye konuşmaya başlayınca, nehir suları çekilmeden, Marlow’un bir sonuca vardıramadığı deneyimleriyle ilgili bir hikâye daha dinlemeye mahkûm olduğumuzu anladık.

“Başıma neler geldiğinden bahsederek sizi sıkmak istemiyorum,” diye söze başlaması, karşındakilerin esas ne dinlemek istediklerinin farkında olmayan birçok hikâye anlatıcısının zayıflığını ortaya koyuyordu; “yine de bunun üzerimde bıraktığı izleri anlamanız için, oraya nasıl gittiğimi, orada neler gördüğümü, o zavallı adamla tanıştığım yerdeki o nehir kaynağına nasıl ulaştığımı bilmeniz gerekiyor. Nehir yolcuğunun en uzak noktasında, yaşadığım deneyimin doruk noktası buydu. Bu her nasılsa, etrafımdaki her şeyi ve düşüncelerimi, bir anda aydınlatmıştı adeta. Ne sıradışıydı ne de anlaşılır bir şeydi, ama yeterince hüznü ve acıklıydı. Hayır, pek anlaşılır değildi, ama yine de az çok aydınlatıcıydı.

“Hatırlarsınız, o sıralarda Londra’ya daha yeni dönmüştüm. Hint Okyanusu, Pasifik, Çin Denizleri –altı yıl boyunca gezip Doğu’dan yeterince payımı almıştım ve tembellik ederek, sizleri işlerinizden alıkoyarak, sizi medenileştirmek gibi ilahî bir misyon yüklenmişçesine evlerinizi işgal ediyordum. Bir süre için gayet iyi gidiyordu fakat sonradan, dinlenmek hakikaten beni yordu. Sonra çalışacak bir gemi aramaya koyuldum, galiba dünyanın en zor işi bu olsa gerek. Fakat gemilerin beni aramadığı aşikârdı. Nihayet o oyundan da sıkıldım.

“Küçük bir çocukken, haritalara tutkum vardı. Saat-

lerce gözümü dikip Güney Amerika, Afrika ya da Avust-
ralya'ya bakarak, keşfin ihtişamı içinde kendimi kayber-
derdim. O dönemde dünyada birçok boş yer vardı ve
haritada özellikle çekici bir nokta yakaladığımda (zaten
hepsi çekici değil mi?), üzerine parmağımı basıp büyü-
yünce işte buraya gideceğim, derdim. Hatırlıyorum da,
bu yerlerden biri Kuzey Kutbu'ydu. Oraya henüz gitme-
dim gerçi ve şimdi de buna teşebbüs etmeye niyetim
yok. Cazibesi kalmadı. Diğer yerler ekvatorun ve her iki
yarımkürenin her türden boylamları etrafında serpiştiril-
mişlerdi. Bu yerlerden bazılarına gittim, ve... neyse, bun-
dan söz etmeyelim. Ama gitmeyi şiddetle arzuladığım
bir yer vardı –deyim yerindeyse bilinmeyenlerin en bü-
yüğü, en boşu.

“Kuşkusuz, artık o dönemlerde pek de boş bir yer
değildi orası. Çocukluğumdan beri nehirler, göller ve yer
isimleriyle dolmuş, haz veren gizemli bir boşluk, bir ço-
cuğun zevkle düş kurabileceği beyaz bir leke olmaktan
çıkıp karanlık bir yer olmuştu. Fakat özellikle bir nehir
vardı. Haritada görebileceğiniz, güçlü, büyük bir nehir.
Kafası denize uzanmış, geniş ülke boyunca yaydığı göv-
desini dinlendiren ve kuyruğu karanın içlerine doğru yi-
tip gitmiş bir yılanı andıran bir nehir. Bir dükkânın vitri-
ninde bu nehrin haritasına bakarken, adeta yılan görmüş
bir kuş gibi –küçücük, aptal bir kuş gibi– büyülenmiş-
tim. Sonra o nehrin üzerinde ticaret yapan büyük bir
kuruluşun, bir şirketin olduğunu hatırladım. Kafama
dank etti birdenbire! O tatlı suyun üzerinde gemi ya da
buharlı vapur kullanmadan ticaret yapamazlar! Neden
ben de bu gemilerden birinin sorumluluğunu üstlenme-
yeyim? Fleet Caddesi boyunca yürüdüm, fakat bu dü-
şünceyi kafamdan bir türlü silip atamıyordum. Yılanın
büyüsüne kapılmışım.

“O ticaret şirketi, Avrupa'ya ait bir şirketti, anlatabi-

lıyor muyum? Kıta'da yaşayan birçok yakın tanıdıklarım vardı ve dediklerine göre orası hem ucuz hem de görüldüğü kadar berbat bir yer değilmiş. İtiraf etmeliyim ki, tanıdıklarımı endişelendirmeye başlamıştım. Bu zaten benim için yeni bir başlangıçtı. Bilirsiniz işte, istediklerimi bu şekilde elde etmeye alışkın değildim ben. Ben hep kendi yolumu izledim ve gitmek istediğim yere kendi ayaklarımla gittim. Bunu söyleseler ben bile inanmazdım; fakat ne yapıp edip oraya gitmem gerektiğini hissediyordum, anlıyor musunuz? Başlarına musallat oldum. Adam 'Sevgili dostum,' diyor, ama parmağını kıpırdatmıyordu. Sonra –inanır mısınız?– kadınları denedim bu sefer. Ben, Charlie Marlow, iş bulmak için kadınları araya koydum. Tanrım! Anlayacağınız kafamdan atamadığım o düşünce beni dürtüyordu. Sevimli ve meraklı bir yengeç vardı. Bana yazdığı mektupta 'Harika olur, senin için her ne gerekiyorsa yapmaya hazırım. Fevkalade bir fikir. Hükümette önemli bir makam işgal eden bir adamın karısını tanıyorum. Ayrıca nüfuzlu bir başka adamı da,' diye yazıyordu. Kadıncağız beni bir nehir gemisine kaptan tayin ettirmek için her türlü şeyi yapmaya kararlıydı. Bunun benim hayalim olduğunu anlamıştı belki de.

"Tabii ki, tayin edildim gemilerden birine; çok da çabuk oldu. Anlaşıldığına göre, Şirket, kaptanlarından birinin, yerlilerle girdiği bir itiş kakış sırasında öldürüldüğü haberini almış. Şans yüzüme gülmüştü ve gitmek için daha da büyük bir şevk verdi bu bana. Aradan uzun aylar geçtikten sonra, kaptanın çürüyen cesedinden geriye kalanları bulmaya teşebbüs ettiğimde, kavganın esasen birkaç tavuk yüzünden meydana gelen bir yanlış anlamamanın sonucunda çıktığını öğrendim. Evet, iki kara tavuk yüzünden. Fresleven. Kaptanın adı buymuş. Bir Danimarkalı – bir değiş tokuş sırasında kandırıldığını düşünmüş ve karaya çıkıp bir sopayla köyün şefini döv-

meye başlamış. Bunu duymak beni hiç ama hiç şaşırtmadı; Fresleven'in dünyanın görmüş olduğu en kibar ve en sessiz insan olduğundan bahsettiklerinde de hiç şaşırmadım. Kuşkusuz öyleydi; ama birkaç yıldan beri oralarda yüce bir amaç uğruna bulunuyordu ve muhtemelen kendine olan saygısını kanıtlamak ihtiyacını hissetmişti. Böylece yaşlı zenciyi, şaşkınlığa uğramış köy halkının gözleri önünde acımasızca dövdü. Ta ki biri çıkıp –bana söylediklerine göre, şefin oğluymuş– yaşlı adamın çılgınlıkları karşısında çaresizce, biraz da çekinerek elindeki mızrağı beyaz adama doğru dürtene kadar; tabii ki mızrak Fresleven'in kürek kemikleri arasından kolayca içeri kayıvermiş. Ardından bütün köy halkı, başlarına her türlü felaketin gelebileceği düşüncesiyle ormana kaçmış; öte yandan, Fresleven'in kaptanlığını yaptığı gemi de sanırım çarkçının komutasında telaşa kapılıp kaçmış. Sonradan kimseler Fresleven'in cesediyle ilgilenmedi; ta ki ben gidip onun yerine geçene dek. Orada öyle bırakmadım onu; fakat en sonunda selefimle tanışma fırsatı çıktığında, kaburgalarının arasından çıkan otlar, kemiklerini örtecek kadar uzamışlardı. Fresleven'den geriye kalanlar öylece orada duruyordu. Ölümünün ardından bu doğaüstü yaratığa dokunulmamıştı. Ve köy de terk edilmiş, yerle bir olmuş çitlerin arasında eğreti duran kulübeler kapkara olmuş, çürüyordu. Köye bir felaket geldiğinden şüphe yoktu. İnsanlar sırta kadem basmışlardı. Erkekler, kadınlar ve çocuklar, çılgınca bir dehşete kapılarak ormandaki çalılıkların arasında kaybolmuşlar ve bir daha da geri dönmemişlerdi. Tavukların başına ne geldi, onu da bilmiyorum. Kalkınma bahanesiyle onların da icabına bakılmıştır nasıl olsa. Fakat bu ihtişamlı olay vesilesiyle, daha henüz beklenti içine bile girmeden istediğim işi kapmıştım.

“Hazırlanmak için delicesine koşuşturdum ve daha

aradan kırk sekiz saat bile geçmeden, işverenlerimin karşısına çıkıp sözleşmeyi imzalamak için Manş Denizi'ni aşırıyordum. Birkaç saat içerisinde, bana hep beyaza boyanmış bir mezarı hatırlatan şehre vardım. Önyarıdan başka bir şey değil tabii. Şirketin ofisini bulmakta güçlük çekmedim. Şehirdeki en heybetli şey oydu ve kime rastlasam ondan bahsediyordu. Şirket denizaşırı bir imparatorluğu işletip, ticaret yoluyla, hesabını tutamayacakları kadar para kazanacaktı.

“Koyu gölgelerin altına saklanmış dar ve ıssız bir sokak, yüksek çatılı evler, panjurlarla kaplı sayısız pencere, bir ölüm sessizliği, taşların arasından sürgün vermiş otlar, sağda solda gösterişli kemeraltı yolları, tüm sıkıcılığı ve hantallığıyla aralık duran devasa çift kanatlı kapılar. Bu aralıklardan birinden geçip bir çöl kadar yavan ve süssüz merdivenlerden çıktım ve karşıma çıkan ilk kapıyı açtım. Biri şişman diğeri ince yapılı iki kadın, hasır altlıklı sandalyelerde oturmuş, siyah yünden örgü örüyorlardı. Zayıf olanı ayağa kalktı ve gözleri hâlâ öne eğik örgü örer vaziyette üzerime doğru yürüdü. Tıpkı bir uyurgezere yol verir gibi, yolundan çekilmeyi aklımdan geçirdiğim sırada durdu ve başını kaldırıp yukarı baktı. Üzerindeki kıyafet bir şemsiye kılıfı kadar sadeydi; tek bir kelime dahi söylemeden arkasını dönüp önüme düşerek beni bir bekleme odasına götürdü. Adımı söyledim ve etrafa göz gezdirdim. Ortada pazarlık ve sözleşmelerin yapıldığı bir masa, çepeçevre duvarlara dayanmış adi iskemleler, bir uçta büyük, gökkuşağının tüm renkleriyle bezenmiş bir harita... Haritada bolca kırmızı renk kullanılmıştı –haritada kırmızı görmek her zaman iyidir çünkü orada doğru dürüst işler yapıldığını anlarsınız; bir hayli miktarda mavi, biraz yeşil, haritanın şurasına burasına bulaşmış leke gibi duran turuncular ve Doğu Yakası'nda, kalkınma hamlelerinin, kafası kıyak öncü kâşifle-

rin kıyak biralarnını yudumladıkları yeri gösteren mor bir leke. Ama ben bunlardan hiçbirine gitmiyordum. Ben sarı renkli yere gidiyordum. Tam göbeğine hem de. Ve orada bir yılan gibi büyüleyici ve ölümcül bir nehir akıyor. Off! Kapı açıldı, suratında sevecen bir ifadeyle, beyaz saçlı bir sekreter kafası görüldü ve sıska bir işaret-parmağı beni o kutsal tapınağa çağırdı. Oda loştu, ortada ağır bir yazı masası duruyordu. Masanın arkasında, re-dingot giymiş, solgun ve tıknaz bir adam oturuyordu. Büyük patronun ta kendisi. Tahminimce bir altmış beş boylarındaydı ve milyonlarca paraya hükmediyor olmalıydı. Bir yandan elimi sıkarken sanırım bir şeyler mırıldandı. Fransızcamı yeterli buldu. *Bon Voyage*.

“Yaklaşık kırk beş saniye içerisinde kendimi yeniden bekleme odasında buldum. Hüzünlü ama bir yandan da sempatik ve sevecen sekreter bana bir belge imzalattı. Galiba diğer yükümlülüklerin yanı sıra ticari sırları da ifşa etmeyeceğime dair bir taahhüt vermiş oldum. Zaten ifşa etme gibi bir niyetim de yok.

“Biraz huzursuzluk hissettim. Bilirsiniz bu tip tören havalarna alışkın değilim. Ayrıca şirketin ortamında insanın keyfini kaçırın, netameli bir şeyler vardı. Sanki bir tür komplonun, bilemiyorum, fesat bir şeyin içine itiliyormuşum gibi geldi; oradan çıktığıma memnundum. Dış odadaki iki kadın harıl harıl siyah yünle örgü örüyorlardı. İnsanlar geliyor ve genç olanı içerdeki odaya girip çıkıp takdim ediyordu onları. Daha yaşlı olanı ise sandalyesinde oturuyordu. Topuksuz kumaş terliklerini bir ayak ısıtıcısına yaslamıştı ve kucağında bir kedi oturuyordu. Beyaz, kolalanmış bir başlık takıyordu. Bir yanağında siğil vardı ve gümüş çerçeveli gözlüğü burnunun ucunda asılı duruyordu. Gözlüğünün üzerinden bir anlığına bana baktı. Bakışındaki kayıtsızca uysallıktan tedirgin oldum. Suratlarında salak ve neşeli bir ifadeyle

iki genç, odaya yönlendirildiler ve kadın aynı kayıtsız ve çokbilmiş bakışı onlara da çevirdi. Sanki o gençleri de beni de çok yakından tanıyor gibiydi. Ürkütücü bir hisse kapıldım. Hiç de tekin olmayan, uğursuz bir görüntüsü vardı sanki kadının. Orada, uzaklardayken sık sık bu iki kadın geliyordu aklıma; karanlığın kapısını gözetken, ta-
but örtüsü niyetine siyah yün ören; biri sürekli insanları bir bilinmeze buyur ediyor, diğeri, yaşlı kayıtsız gözlerle neşeli ve budala suratları inceden inceye süzüyordu. *Ave! Siyah yün ören ihtiyar. Morituri te saluant.*¹ Kadının baktıklarının pek azı –yarısı bile değil– onu bir daha görebildiler.

“Daha bir de doktor kontrolünden geçilecekti. Sekreter ‘Sadece basit bir formalite’ diyerek, neredeyse tüm dertlerimi sırtlanır bir havayla güvence verdi. Ardından, şapkası sol kaşının üzerinde devrik duran, memur olduğunu tahmin ettiğim bir genç –bina ölümler şehrindeymiş gibi sessiz olmasına rağmen ofiste birtakım memurlar da vardı sanırım– üst katlardan bir yerden çıkageldi ve bana yol gösterdi. Hırpani ve özensiz biriydi. Ceketinin manşetlerinde mürekkep lekeleri vardı. Eskimiş bir çizmenin burnunu andıran çenesinin altında kocaman kabarık bir kravatı vardı. Doktor için biraz erkendi ve ben de bir şeyler içmeyi önerdim. Bunun üzerine keyiflendi. Önümüzde vermut kadehlerimizle otururken, adam Şirket’in yaptığı işleri göklere çıkarmaya başladı ve ben de laf arasında onun neden henüz oralara gitmediğine şaşıtımdan bahsettim. Birden kendini toparlayıp havalara girdi ve manalı manalı “Platon’un öğrencilerine dediği gibi, görüdüğüm kadar budala değilim,” dedi; ardından kadehini kararlılıkla kafasına dikti ve kalktı.

1. “Selam... Ölecek olanlar, seni selamlıyor.” Arenaya giren gladyatörlerin Roma imparatorunu geleneksel olarak selamlarken söyledikleri sözler. (Ç.N.)

KLASİKLER

Joseph Conrad'ın denizci olduğu yıllarda Kongo'ya yaptığı bir yolculuktan esinlendiği *Karanlığın Yüreği*, yazarın en önemli yapıtı olmasının yanı sıra sömürgecilik konusunu derinlemesine irdeleyen bir çalışmadır.

Roman, sömürgecilik olgusunu incelerken, roman kahramanı Marlow'un karşılaştığı üç farklı karanlığı; insan eli değmemiş Kongo'nun karanlığını, Avrupalıların yerlilere yaptığı zulmün karanlığını ve her insanın içinde gizli olan kötülük yapma arzusunun karanlığını ele alır. Conrad, Kongo Nehri'nde bir teknenin kaptanı olarak çalıştığı sırada, kendisi de Avrupalı sömürgecilerin acımasızlığıyla karşı karşıya kaldı ve zulümden, binlerce filin öldürülmesine neden olan fildişi elde etme hırsından, sömürgeci yaşamının nafilleliğinden nefret etti.

Karanlığın Yüreği de, aslında insanoğlunun ruhundaki karanlığın derinlerine yapılan bir yolculuktur. Conrad bütün bu olumsuzlukları aktardıktan sonra, şu temel soruyu soruyor: "Tanrı insanı bunları yapсын diye mi en üstün canlı olarak yarattı?"

Kapak resmi: Frederick Arthur Bridgman

can yayinlari.com | twitter.com/canyayinlari | facebook.com/canyayinevi

ISBN: 978-975-87-1245-1

9 789750 713491